

EDWARDS, Brian; FISCHER, Bidy. Knihovny a studijní centra. Krajská knihovna Vysočiny, Havlíčkův Brod, 2006. 222 s. Vydáno na CD-ROM.

Publikace představuje zdařilý překlad práce *Libraries and learning resource centres* vydané nakladatelstvím Reed Educational and Professional Publishing Ltd. v roce 2002. Jedná se o velmi komplexní dokument rozebírající architekturu knihoven z mnoha hledisek. Kolegové z Krajské knihovny Vysočiny i překladatelka Alena Všetečková si zaslouží obdiv a dík za české zpřístupnění tohoto ojedinělého díla a cenné pomůcky pro všechny, kteří se u nás zabývají architekturou knihoven.

Názvy třinácti kapitol svědčí o širí záběru publikace:

Historie: forma a její význam v návrzích knihoven
 Faktory ovlivňující polohu a umístění
 Plánování knihovny
 Navrhování prostoru
 Dopad nových informačních technologií
 Technické otázky a návrh technického zařízení budov
 Obnova
 Nábytek, regály a skladování
 Národní knihovna
 Veřejná knihovna
 Univerzitní knihovna
 Specializovaná knihovna
 Budoucnost knihoven

V následujícím textu se budeme stručně věnovat všem uvedeným kapitolám.

Historie: forma a její význam v návrzích knihoven

Autoři se zamýšlejí nad vznikem a vývojem knihoven. Nejstarší knihovny byly především skladišti písemných materiálů s náhodně rozsetými prostory pro badatele. Knihovna v moderním slova smyslu, jejíž vznik autoři spojují s rozvojem evropského racionalistického myšlení, musela nabídnout nejen sbírky knih, ale i snadný přístup ke studijním materiálům a dobře navržené uspořádání stolů a židlí pro čtenáře, důležitým prvkem se stalo osvětlení. Podstatným momentem ve vývoji knihoven bylo jejich vydělení z kulturního prostoru muzeí a galerií a prostorové osamostatnění. Autoři si všímají dalších historických milníků, na které reaguje uspořádání prostoru i vybavení knihoven. K nejdůležitějším z nich patří vznik a rozvoj automatizace, která stírá vazbu služeb poskytovaných knihovnou výhradně na vlastní fondy. Dochází ke změně vztahu mezi kulturou prostoru a kulturou času – podstata návrhu moderní knihovny spočívá právě v řešení napětí mezi kulturou prostoru a kulturou času.

Faktory ovlivňující polohu a umístění

Knihovna může plnit svou úlohu v nejširším slova smyslu jenom tehdy, pokud je dobře propojena s občanským životem. To vyžaduje dobrou dostupnost prostředky hromadné a individuální dopravy, vybavení pro uživatele, kteří přijedou na kolech, pro pěší, pro uživatele s různými druhy postižení. Nejen uvnitř knihovny, ale i v jejím okolí je třeba dbát na bezpečnost návštěvníků. Při špatné dostupnosti a/nebo umístění v oblasti nezaručující dostatečnou bezpečnost hrozí knihovně fyzická i psychologická izolace. Autoři si všímají důležitosti harmonického začlenění knihovny do okolí, jejího dobrého označení, příjemného vstupu pro uživatele knihovny, který by neměl být spojen s vchodem pro zaměstnance. Připomínají i důležitost zásobování knihovny, které musí být snadné a plynulé, ale nemělo by obtěžovat její návštěvníky.

Plánování knihovny

Kapitola věnovaná plánování knihovny se věnuje přípravě stavebního zadání. Zdůrazňuje důležitost vize, nadhledu a celkového kontextu, varuje před vytvořením pouhého seznamu provozních míst a jejich vztahů. Dobré zadání obsahuje podnětné myšlenky, špatné je naopak postrádá. Zadání by mělo poskytnout dostatek prostoru pro kreativitu architektů. Důležitý je vzájemný soulad architektů a knihovníků. Tam, kde se představy architektů a knihovníků „potkají“, je pravděpodobné, že výsledná budova dosáhne harmonie a přitažlivosti, kterou vycítí také její uživatelé. Autoři se věnují i dalším fázím – výběru projektanta a přípravě projektu. Zde si všímají důležitosti dodržení nejrůznějších norem, a také obecných kritérií pro úspěšný návrh knihovny, která shrnují takto: knihovna by měla být flexibilní, kompaktní, snadno přístupná, rozšiřitelná, variabilní, logicky uspořádaná, pohodlná, s konstantním vnitřním klimatem, zabezpečená, úsporná, v souladu s principy trvalé udržitelnosti, inspirativní.

Navrhování prostoru

Autoři se zde zabývají otázkou, zda je knihovna primárně místem, nebo službou. Všímají si odlišného pohledu architekta, který má tendenci vidět knihovnu především jako místo, a knihovníka, který ji vidí především prizmatem poskytovaných služeb. V souvislosti s řešením prostoru autoři velmi zdůrazňují flexibilitu a variabilnost prostoru s ohledem na různorodé potřeby uživatelů a dalších návštěvníků knihovny. Popisují různé vývojové stupně i soudobé možnosti pro zabezpečení fondů a uživatelů. Připomínají specifické potřeby tělesně handicapovaných návštěvníků knihoven. Rozebírají možnosti dopravy dokumentů k uživatelům, věnují se otázkám volby správného nábytku, osvětlení atd.

Dopad nových informačních technologií

Informační technologie dramaticky mění požadavky uživatelů knihoven, na které musí knihovny pružně reagovat. Online katalogy již nestačí, uživatelé se chtějí snadno a rychle dostat k primárním dokumentům. Nosí si do knihoven vlastní notebooky a/nebo se připojují k řadě služeb poskytovaných knihovnou z domova. Řadu věcí lze

vyřídít z domova, počet služeb poskytovaných online dramaticky roste. Stále více se pohybujeme ve virtuálním světě. Vnitřní prostředí knihovny je třeba přizpůsobit práci s výpočetní technikou – jde o nábytek, osvětlení, eliminaci hluku.

Technické otázky a návrh technického zařízení budov

Velkým tématem dneška, které se uplatňuje také při stavbě knihoven, je trvalá udržitelnost. Důležitým aspektem je zejména spotřeba energie, ale i dalších zdrojů. Je nutné usilovat o maximální energetickou úspornost a využití obnovitelných zdrojů. Publikace přináší řadu příkladů nízkoenergetických řešení knihoven. Velká pozornost je věnována osvětlení. V souvislosti s parametry udržitelného rozvoje si autoři všímají i výhod/nevýhod plné klimatizace v porovnání s přirozeným či nuceným větráním.

Obnova

Poměrně značný prostor je v publikaci věnován obnově knihoven. Jsou uvedeny příklady úspěšně rekonstruovaných knihoven různého charakteru – od historických až po relativně nové.

Nábytek, regály a skladování

Jak napovídá název kapitoly, jsou zde uvedeny užitečné informace především o regálech a skladování. Autoři se věnují i důležitým kvantitativním ukazatelům o uložení různých druhů dokumentů a nezapomínají na speciální požadavky na skladování velkorozměrových či jinak specifických dokumentů.

Národní knihovna. Veřejná knihovna. Univerzitní knihovna. Specializovaná knihovna

Tyto kapitoly uvádějí charakteristiku a specifika čtyř uvedených typů knihoven. Jako ilustrace slouží příklady konkrétních zástupců všech kategorií.

Budoucnost knihoven

Autoři polemizují s názorem, že s rozvojem elektronických médií knihovna jako konkrétní místo zanikne. Domnívají se, že čtenář potřebuje prostor stejně jako knihy, a právě dialog mezi čítárnou a úložištěm tištěných nebo elektronických dokumentů je tím, co zakládá dobrou knihovnu. Úspěšné knihovny jsou živé, dynamické instituce, které zprostředkovávají vzájemný kontakt mezi knihami a čtenáři. Měly by být otevřené a nepředpojaté, jejich prostorové uspořádání ukazuje na neomezený, svobodný přístup veřejnosti. Jako živé a dynamické systémy musejí být knihovny schopné měnit se a růst. Stavitelé dnešních knihoven musejí zvládnout dva zásadní úkoly: vytvoření nové typologie moderní knihovny a vytvoření nového ideálního konceptu knihovny.

Celkové hodnocení publikace

Publikace je cennou inspirací a pomůckou pro profesionály zabývající se výstavbou knihoven. Může posloužit jako zajímavý zdroj informací i pro ty, kteří nestaví nové knihovny, ani nepřestavují knihovny staré, ale prostě se zajímají o problematiku knihoven či architekturu. Je zde shromážděno velké množství teoretických i praktických

kých zkušeností, velmi dobrý a návodný je i rozsáhlý ilustrativní materiál – schémata a ukázky jednotlivých knihoven. Informace jsou velmi dobře a logicky utříděny do třinácti kapitol, publikace je napsána srozumitelným a čtivým jazykem. Přináší velké množství poznatků, aniž by zabíhala do zbytečných detailů vedoucích ke ztrátě kontextu.

Určitou vadou je zaměření autorů na regiony, které důvěrně znají. Zejména v souvislosti se studijními centry a rekonstrukcí knihoven je škoda, že zde nejsou zastoupeny severské země, kde existuje mnoho zajímavých a inspirativních příkladů.

Dalším limitem je doba vzniku publikace. V češtině byla vydána v roce 2006, v angličtině v roce 2002, což znamená, že obsahuje poznatky a příklady cca z let 2000–2001. Od té doby se mnohé změnilo v oblasti informačních i stavebních technologií a byly postaveny některé knihovny (především Městská knihovna v Seattle), které se staly významným zdrojem poznatků a inspirace pro většinu tvůrců současných knihoven. V posledních letech se v novostavbách knihoven stále častěji objevují automatizované systémy pro ukládání a dopravu dokumentů, které společně s novými možnostmi a materiály pro eliminaci hluku způsobují významné změny konceptu uspořádání knihoven.

Uvedené výhrady však nikterak nesnižují mimořádný význam ani kvalitu publikace, která přináší skutečně mnoho užitečných a podstatných informací. Do dalších regionů či nejnovějších knihoven je ostatně možné velmi snadno zavítat prostřednictvím internetu. Přesto vyslovuji přání, aby podobné příspěvky, komplexně a profesionálně analyzující novostavby knihoven v souvislosti s novými koncepčními trendy, vznikaly častěji.

Bohdana Stoklasová